

LAUDATO SI': syntéza

Tieto riadky sledujú krok za krokom myšlienkový postup encykliky a pomáhajú vytvoriť si prvú komplexnú predstavu o jej obsahu. Čísla v zátvorkách odkazujú na paragrafy v texte encykliky. Na posledných dvoch stranách je uvedený jej obsah.

Encyklika dostala svoj názov podľa zvolania sv. Františka Assiského „Bud' pochválený, môj Pane“ («Laudato si', mi' Signore»), ktorým v *Piesni stvorenia* pripomína, že Zem, náš spoločný domov, „je zároveň akoby našou sestrou, ktorá nás udržiava a živí a je tiež krásnou matkou, ktorá nás objíma vo svojom náručí“ (1). My sami „sme Zemou (porov. Gn 2, 7); samotné naše telo je zložené z prvkov tejto planéty, jej vzduch nám umožňuje dýchať a jej voda nás oživuje a osviežuje“ (2).

„Táto sestra sa búri proti škodám, ktoré jej spôsobujeme nezodpovedným využívaním a zneužívaním dobier, ktoré Boh do nej vložil“ (2). Jej výkrik, spolu s výkrikom chudobných, vyzýva naše svedomie, aby sme „uznali svoje hriechy proti stvoreniu“ (8). Pápež nám to pripomína slovami konštantínopolského ekumenického patriarchu Bartolomeja: „Ľudské bytosti ničia biologickú diverzitu [...]; prispievajú ku klimatickým zmenám [...], znečisťujú vodu, pôdu, vzduch: to všetko sú hriechy“ (8). Primeranou odpoveďou na toto poznanie je to, čo už svätý Ján Pavol II. nazýval „globálne ekologické obrátenie“ (5). Na ceste k nemu je nám sv. František Assiský „výnimočným príkladom ako venovať pozornosť tomu, čo je slabé a tiež integrálnej ekológii, prežívanej radostne a opravdivo. [...] V ňom sa stretá starostlivosť o prírodu so spravodlivosťou voči chudobným, spoločenskou angažovanosťou a vnútorným pokojom až do tej miery, že sú neoddeliteľné“ (10).

Myšlienkový postup encykliky *Laudato si'* sa odvíja od pojmu integrálna ekológia, ako paradigmy, ktorá má vyjadrovať základné vzťahy človeka: s Bohom, so sebou samým, s ostatnými ľudskými bytosťami, so stvorením. Ako vysvetľuje sám pápež v bode 15, tento postup vychádza (kap. I) z duchovného načúvania tých najlepších vedeckých poznatkov z oblasti životného prostredia, ktoré sú dnes dostupné, aby sme sa „nimi nechali hlboko dotknúť a aby nám poskytl konkrétny základ pre etický a duchovný proces, ktoré budú nasledovať“: veda je privilegovaným nástrojom, pomocou ktorého môžeme počúvať výkrik zeme.

V nasledujúcom kroku (kap. II) sa encyklika obracia k bohatstvu židovsko-kresťanskej tradície, predovšetkým v biblických textoch a tiež v teologickom rozpracovaní, ktoré z nich vychádza. Analýza sa ďalej uberá (kap. III) „ku koreňom aktuálnej situácie, aby sme pochopili nielen jej symptómy, ale aj jej najhlbšie príčiny“.

Cieľom je vypracovať profil celostnej ekológie (kap. IV), ktorá vo svojich rozličných rozmeroch zahŕňa „špecifické miesto, ktoré ľudská bytosť zaujíma v tomto svete a jej vzťahy so skutočnosťou, ktorá ju obklopuje“.

Na tomto základe pápež František navrhuje (kap. V) celý rad usmernení na obnovu medzinárodnej, národnej a miestnej politiky, pre rozhodovacie procesy vo verejnej

a podnikateľskej sfére, pre vzťah medzi politikou a ekonomikou a tiež medzi náboženstvami a vedami, sústreďujúce sa na transparentný a čestný dialóg.

Napokon na základe presvedčenia, že „každá zmena potrebuje motiváciu a výchovnú cestu“, kapitola VI navrhuje „niektoré cesty ľudského dozrievania, inšpirované bohatstvom kresťanskej duchovnej skúsenosti“. V tejto línii sa encyklika končí tým, že ponúka text dvoch modlitieb, z ktorých prvá má slúžiť na spoločnú modlitbu s veriacimi iných vierovyznaní a druhá samotným kresťanom, čím sa vracia k postojom modlitbovej kontemplácie, s ktorým začínala.

Každá kapitola sa venuje vlastnej téme a využíva špecifickú metódu, ale v celej encyklike sa neustále pripomínajú a obohacujú niektoré nosné témy, ako je: „úzky vzťah medzi chudobnými a zraniteľnosťou planéty Zem; presvedčenie, že všetko vo svete je navzájom úzko prepojené; kritika novej paradigmy a foriem moci založených na technologických výdobytkoch; pozvanie hľadať iné spôsoby chápania ekonomiky a pokroku; vlastná hodnota každého stvorenia; ľudský zmysel pre ekológiu; nevyhnutnosť otvorenej a čestnej diskusie; vážna zodpovednosť medzinárodnej a miestnej politiky; kultúra vyradovania a návrh nového životného štýlu“ (16).

Dialóg, ktorý pápež František navrhuje ako metódu, ktorou možno čeliť problémom životného prostredia a riešiť ich, sa uplatňuje aj v samotnom texte encykliky, ktorá sa odvoláva na príspevok filozofov i teológov, a to nielen katolíckych, ale aj pravoslávnych (už citovaný patriarcha Bartolomej) a protestantov (Francúz Paul Ricoeur), a tiež islamského mystika Ali Al-Khawasa. To isté platí o kľúčovej schéme kolegiality, ktorú pápež František predložil Cirkvi na začiatku svojej služby: popri odkazoch na magistérium svojich predchodcov a iné vatikánske dokumenty (zvlášť Pápežskej rady *Iustitia et pax*), sú časté aj odkazy na postoje mnohých biskupských konferencií zo všetkých kontinentov.

V jadre obsahu encykliky *Laudato si'* nachádzame túto výzvu: „Aký svet chceme odovzdať tým, ktorí prídu po nás, deťom, ktoré tu vyrastajú?“ Pápež František pokračuje: „Táto otázka sa netýka len životného prostredia izolovane, pretože túto otázku si nemožno položiť len čiastkovo“; vedie nás k tomu, aby sme sa pýtali na zmysel existencie a na hodnoty, ktoré sú základom spoločenského života: „S akým cieľom sme prišli na tento svet? S akým cieľom pracujeme a zápasíme? Prečo nás táto zem potrebuje?“. Ak si nepoložíme tieto základné otázky do hĺbky – hovorí pápež – „neverím, že naša starosť o ekológiu môže dosiahnuť významný účinok“ (160).

Je zrejmé, že po *Laudato si'* musí spytovanie svedomia – nástroj, ktorý Cirkev vždy odporúčala na usmernenia vlastného života vo svetle vzťahu s Pánom – zahŕňať nový rozmer, keď sa zameria nielen na to, ako sa prežíva spoločenstvo s Bohom, s druhými a so sebou samým, ale aj so všetkými stvoreniami a s prírodou. Pozornosť, ktorú médiá venovali encyklike už pred jej uverejnením, sa sústreďuje najmä na jej aspekty spojené s politikou životného prostredia, o ktorej sa aktuálne diskutuje na celosvetovej úrovni. *Laudato si'* zaiste môže a má mať dopad aj na dôležité a naliehavé rozhodnutia, ktoré treba v tejto oblasti prijať. Avšak učiteľský, pastoračný a duchovný charakter tohto dokumentu, ktorého prínos, šírka a hĺbka

nemôžu byť zredukované len na oblasť určovania politiky životného prostredia, nemôže ostať až na druhom mieste.

I. ČO SA DEJE V NAŠOM DOME (17-19)

Prvá kapitola berie do úvahy najnovšie vedecké poznatky v oblasti ekológie, ako spôsob načúvania hlasu stvorenia, ktorý má „transformovať to, čo sa deje vo svete, na osobné utrpenie, a tak viesť k poznaniu, že každý môže niečím prispieť k zmene“ (19). Zaoberá sa teda „rôznymi aspektmi aktuálnej ekologickej krízy“ (15).

1. Znečisťovanie a klimatické zmeny

Znečisťovanie, odpad a kultúra vyradovania (20-22)

Podnebie ako spoločné dobro (23-26)

2. Otázka vody (27-31)

3. Strata biodiverzity (32-42)

4. Zhoršovanie kvality ľudského života a spoločenský úpadok (43-47)

5. Globálna nerovnosť (48-52)

6. Slabé reakcie (53-59)

7. Rôznosť názorov (60-61)

Znečistenie, odpad a kultúra vyradovania: znečistenie denne postihuje život ľudí a má vážny dopad na ich zdravie až do tej miery, že spôsobuje milióny predčasných úmrtí (20), pokým „sa zdá, že Zem, náš domov, sa čoraz viac premieňa na obrovské smetisko“ (21). Pri koreni týchto dynamických zmien nachádzame „kultúru vyradovania“, proti ktorej musíme postaviť modely výroby založené na opätovnom využívaní a recyklovaní, ktoré obmedzia čerpanie neobnoviteľných zdrojov. Žiaľ, „pokrok v tomto smere je ešte veľmi malý“ (22).

Klimatické zmeny: sú „globálnym problémom s vážnymi ekologickými, spoločenskými, ekonomickými, distributívnymi a politickými dopadmi“ (25). Ochrana podnebia, spoločného dobra, „predstavuje jednu z hlavných aktuálnych výziev pre ľudstvo“ (25). Klimatické zmeny ovplyvňujú celé populácie a sú jedným z dôvodov migračných pohybov, no zdá sa, že „mnohí z tých, ktorí vlastnia väčšinu zdrojov a ekonomickej či politickej moci, sa sústreďujú skôr na to, aby maskovali problémy alebo zakrývali symptómy“ (26); zároveň „nedostatok reakcií na túto drámu našich bratov a sestier je znakom straty zmyslu pre zodpovednosť za našich blížnych, na ktorom sa zakladá každá občianska spoločnosť“ (25).

Otázka vody: Celé populácie a najmä deti, chorľavejú a zomierajú, pretože konzumujú nepitnú vodu, pokým naďalej pokračuje znečisťovanie podzemných prameňov v dôsledku odpadu z tovární a miest. Pápež jasne hovorí, že „prístup k pitnej a zaručenej vode je základným a univerzálnym ľudským právom, pretože podmieňuje prežitie človeka a teda je podmienkou pre naplnenie ostatných ľudských práv“ (30). Zbaviť chudobných prístupu k vode značí popierať „právo na život, zakorenené v ich neodcudziteľnej dôstojnosti“ (30).

Ochrana biodiverzity: Vymieranie živočíšnych a rastlinných druhov, spôsobené ľuďmi, mení ekosystém a nemôžeme predvídať jeho dôsledky v budúcnosti. „Každý rok zmiznú tisícky rastlinných a živočíšnych druhov, ktoré už viac nebudeme môcť spoznať, ktoré naše deti nebudú môcť vidieť, lebo zmiznú navždy“ (33). Rôzne druhy nie sú len prípadnými využiteľnými „zdrojmi“: majú svoju hodnotu sami osebe a nielen v službe ľudskej bytosti. „Všetky stvorenia sú navzájom prepojené [...] a všetci, čo sme boli stvorení, potrebujeme jeden druhého“ (42). Preto je nevyhnutná starostlivosť o tie miesta, ktoré zabezpečujú rovnováhu ekosystému a teda aj života. Často však nadnárodné ekonomické záujmy bránia tejto starostlivosti a nechrania ich (38).

Kvalita ľudského života a spoločenský úpadok: aktuálny model rozvoja priamo podmieňuje kvalitu života veľkej väčšiny ľudstva, pričom sa ukazuje, že „nárast za posledné dve storočia neznamenal vo všetkých svojich stránkach skutočný integrálny pokrok“ (46). „Mnohé mestá sú veľkými neefektívnymi štruktúrami, ktoré nadmerne spotrebúvajú vodu a energiu“ (44), pričom sa stávajú z pohľadu zdravia neobývateľnými a kontakt s prírodou je obmedzený s výnimkou priestranstiev vyhradených pre zopár privilegovaných (45).

Globálna nerovnosť: „znečistenie prostredia a zhoršenie kvality spoločnosti postihuje osobitným spôsobom tých najslabších na Zemi“ (48), väčšinu svetovej populácie. V medzinárodných ekonomicko-politických diskusiách sa uvažuje len o „vedľajších škodách“ (49). Avšak „opravdivý ekologický prístup je vždy sociálnym prístupom [...] vypočutím tak výkriku Zeme, ako aj hlasu chudobných“ (49). Riešením nie je zníženie pôrodnosti, ale postavenie sa proti „extrémnemu a selektívnemu konzumizmu“ menšiny svetovej populácie (50).

Slabé reakcie: Uvedomujúc si hlboké rozpory v prístupoch k tejto problematike, pápež František vyjadruje svoje hlboké rozčarovanie nad „slabými reakciami“ na drámu toľkých ľudí a národov. Napriek tomu, že nechýbajú pozitívne príklady (58), sa ukazuje „istá necitlivosť a ľahkovážna nezodpovednosť“ (59). Chýba primeraná kultúra a *leadership* (riadenie), a tiež ochota zmeniť životný štýl, výrobu a konzum (59), pokým je naliehavo potrebné „vytvoriť systém zákonov, ktorý [...] zaistí ochranu ekosystémov“ (53).

II. EVANJELIUM STVORENIA (62)

Pri hľadaní riešenia problémov opísaných v predošlej kapitole sa pápež František odvoláva na biblické rozprávania a ponúka komplexný pohľad vychádzajúci zo židovsko-kresťanskej tradície, poukazujúc na „bázlivú (desivú) zodpovednosť“ ľudskej bytosti voči stvoreniu, na vnútorné prepojenie všetkých stvorení a fakt, že „životné prostredie je spoločným dobrom, dedičstvom celého ľudstva a zodpovednosťou všetkých“ (95).

1. Svetlo, ktoré ponúka viera (63-64)

2. Múdrosť biblických rozprávání (65-75)

3. Tajomstvo vesmíru (76-83)

4. Posolstvo každého stvorenia v súlade s celkom stvorenstva (84-88)

5. Univerzálne spoločenstvo (89-92)

6. Spoločné určenie dobier (93-95)

7. Ježišov pohľad (96-100)

1. *Svetlo, ktoré ponúka viera*: komplexnosť ekologickej krízy vyvoláva multikultúrny a multidisciplinárny dialóg, ktorý zahŕňa spiritualitu i náboženstvo. Viera ponúka „vznešenú motiváciu pre starostlivosť o prírodu a najslabších bratov a sestry“ (64); povinnosti voči prírode sú súčasťou kresťanskej viery.

2. *Múdrost' biblických rozprávání*: v Biblii, „Boh, ktorý oslobodzuje a zachraňuje, je ten istý, ktorý stvoril svet“ a „v ňom sa spája láska i moc“ (73). Centrálnym textom pre zamýšľanie sa nad vzťahom ľudskej bytosti a ostatných stvorení, a nad tým, ako hriech narušil rovnováhu celého stvorenstva, je rozprávanie o stvorení: „Tieto príbehy naznačujú, že ľudská existencia sa zakladá na troch základných vzťahoch, ktoré sú navzájom úzko spojené: vzťah s Bohom, vzťah s bližným a vzťah so zemou. Podľa Biblie sa tieto tri životné vzťahy prerušili nielen zvonka, ale aj vo vnútri nás samých. Týmto prerušením je hriech“ (66). Zem je darom, nie majetkom, bola nám darovaná preto, aby sme ju spravovali, nie aby sme ju ničili. Musíme preto rešpektovať zákony prírody, lebo vlastníkom jej dobra je celé stvorenstvo. Pripomínajú sa tiež žalmy s ich výzvou chváliť Stvoriteľa.

3. *Tajomstvo sveta*: „stvorenie možno pochopiť len ako dar pre všetkých, ktorý vychádza z otvorenej Otcovej ruky“ (76). „Zo stvorených diel sa vystupuje „až k jeho láskavému milosrdenstvu““ (77) a stvorenie vo vzkriesenom Kristovi kráča k Božej plnosti (83). V tomto svetovom spoločenstve predstavuje ľudská bytosť obdarená rozumom a osobnou identitou „kvalitatívnu novosť“ (81). Je zodpovedná za stvorenie, ktoré jej bolo zverené do opatery, a jej sloboda je tajomstvom, ktoré môže byť rozvoj tohto spoločenstva podporiť alebo zapríčiniť jeho úpadok.

4. *Posolstvo každého stvorenia v súlade s celkom stvorenstva*: „každé stvorenie má svoju funkciu a nijaké nie je nadbytočné. [...] všetko je Božím pohladením“ (84). So svätým Jánom Pavlom II. „môžeme povedať, že „popri zjavení priamo obsiahnutom vo Svätom písme, sa Boh prejavuje v žiari slnka i v súmraku noci““ (85): v celku sveta a v jeho komplementarite je vyjadrené Božie nevyčerpatelné bohatstvo; svet je miestom Božej prítomnosti, ktorá nás vyzýva k adorácii.

5. *Univerzálne spoločenstvo*: „my, všetky bytosti sveta, stvorené tým istým Otcom, sme spojení neviditeľnými putami a vytvárame istý druh univerzálnej rodiny, vznešeného spoločenstva, ktoré nás vedie k posvätnej, láskyplnej a pokornej úcte“ (89). To však nezahŕňa ani zbožštenie zeme, ani popieranie prvenstva ľudskej bytosti v celom stvorení; zároveň však „nemôže byť pocit úzkeho spojenia s ostatnými prírodnými tvormi pravý, ak v srdci nepocitujeme nehu, súcitiť a starosť o ľudskú bytosť“ (91).

6. *Spoločné určenie dobier*: „zem je vo svojej podstate spoločným dedičstvom, ktorého plody musia slúžiť na úžitok všetkým“ a ten, ktorý z nej vlastní nejakú časť,

ju má spravovať tak, aby rešpektoval „spoločenský dlh“, ktorým je zaťažená každá forma vlastníctva (93).

7. *Ježišov pohľad*: Ježiš pozýval k tomu, aby „sme spoznali otcovský vzťah, ktorý má Boh ku všetkým stvoreniam“ (96) a „žili v plnej harmónii so stvorenstvom“ (98), bez toho, aby sme podceňovali telo, hmotu a potešenia života. „Osud celého stvorenia je preniknutý tajomstvom Krista, ktorý je v ňom prítomný od počiatku“ (99) a ktorý na konci vekov všetko odovzdá Otcovi. „Takto sa stvorenia sveta nejavia viac ako čisto prirodzená skutočnosť, pretože Vzkriesený ich tajuplne obklopuje a nasmeruje k plnému cieľu“ (100).

III. ĽUDSKÝ KOREŇ EKOLOGICKEJ KRÍZY (101)

Táto kapitola predstavuje analýzu aktuálnej situácie takým spôsobom, aby „sme pochopili nielen jej symptómy, ale aj jej najhlbšie korene“ (15), a to v dialógu s filozofiou a humanitnými vedami.

1. Technológia: kreativita a moc (102-105)

2. Globalizácia technokratickej paradigmy (106-114)

3. Kríza a dôsledky moderného antropocentrizmu (115-121)

Praktický relativizmus (122-123)

Nutnosť brániť prácu (124-129)

Biologická inovácia na základe výskumu (130-136)

1. *Technológia: kreativita a moc*: je správne oceniť a uznať pozitívny prínos technologického pokroku k trvalo udržateľnému rozvoju. No technológia dáva „tým, ktorí majú vedomosti a predovšetkým ekonomickú moc na ich využitie, znepokojivú vládu nad celým ľudským rodom a nad celým svetom“ (104). Ľudstvo potrebuje „primeranú solídnu etiku, kultúru a spiritualitu“ (105).

2. *Globalizácia technokratickej paradigmy*: dominujúca technokratická mentalita chápe celú skutočnosť ako predmet, ktorým možno manipulovať bez obmedzenia. Je to redukcionizmus, ktorý zahŕňa všetky rozmery života. Technológia nie je neutrálna: vykonáva „rozhodnutia týkajúce sa istého druhu spoločenského života, ktorý sa má rozvíjať“ (107). Technokratická paradigma panuje aj v ekonomike a politike; zvlášť „ekonomika akceptuje každý technologický pokrok kvôli zisku. [...] Samotný trh však negarantuje integrálny ľudský rozvoj a sociálnu inklúziu“ (109). Vkladať dôveru, pokiaľ ide o vyriešenie všetkých problémov, len do techniky, značí „zakrývať skutočné a najhlbšie problémy svetového systému“ (111), pretože „pokrok vedy a techniky nie je totožný s pokrokom ľudstva a dejín“ (113). Je potrebná „odvážna kultúrna revolúcia“ (114) pre opätovné získanie pravých hodnôt.

3. *Kríza a dôsledky moderného antropocentrizmu*: tým, že sa technický rozum povýši nad všetky ostatné skutočnosti, moderný antropocentrizmus neuznáva prirodzenosť ako normu a útočisko; stratil tak možnosť pochopiť, aké je miesto ľudskej bytosti vo svete a aký je jej vzťah s prírodou, pokým „správna interpretácia konceptu ľudskej bytosti ako pána sveta je tá, ktorá ho chápe ako zodpovedného správcu“ (116).

Náprava nesmierneho antropocentrizmu nespočíva v prechode k rovnako scestnému „biocentrizmu“, ale k „adekvátnej antropológii“ (118), ktorá zachová na prvom mieste „hodnotu vzťahov medzi ľuďmi“ (119) a ochranu každého ľudského života: „ochrana prírody tiež nie je kompatibilná so schvaľovaním potratov“ (120).

- *Praktický relativizmus*: je dôsledkom chybného antropocentrizmu: „všetko sa stáva nepodstatným, ak to neslúži vlastným bezprostredným záujmom“. Táto logika objasňuje, „ako sa navzájom posilňujú rôzne postoje, ktoré zároveň spôsobujú ničenie životného prostredia a spoločenský úpadok [...] pretože, ak sa kultúra pokazí a neuznáva viac žiadnu objektívnu pravdu alebo univerzálne platné princípy, zákony sa chápu len ako arbitrárne nariadenia, alebo dokonca ako prekážky, ktoré treba obísť“ (122 – 123).

- *Nutnosť brániť prácu*: do integrálnej ekológie „je nevyhnutné začleniť aj hodnotu práce“ (124). Všetci musia mať možnosť pracovať, lebo práca „je súčasťou zmyslu života na tejto zemi, cestou k dozrievaniu, ľudskému rozvoju a osobnej realizácii“ (128), pokým „neochota investovať do ľudí kvôli dosiahnutiu väčšieho bezprostredného zisku je pre spoločnosť najhoršou vecou“ (128). Aby mohli mať všetci z ekonomickej slobody skutočný osôh, „niekedy môže byť nevyhnutné stanoviť hranice tým, ktorí vlastnia najväčšie finančné zdroje a moc“ (129).

- *Biologická inovácia na základe výskumu*: týka sa to hlavne problému geneticky modifikovaných organizmov (GMO), ktoré sú „problémom komplexného charakteru“ (135). Hoci „v niektorých oblastiach umožnilo ich používanie ekonomický rast, ktorý prispel k riešeniu niektorých problémov, ukazujú sa vážne ťažkosti, ktoré nemožno bagatelizovať“ (134), a to počnúc „koncentráciou pôdy v rukách niekoľkých ľudí“ (134). Pápež František má na mysli osobitne malých poľnohospodárskych výrobcov a roľníkov, biodiverzitu a sieť ekosystémov. Preto je nevyhnutná „zodpovedná a široká, odborná i spoločenská diskusia, aby sa zvažili všetky dostupné informácie a veci pomenovali pravými menami“, počnúc stanovením „hlavných smerov autonómneho a interdisciplinárneho výskumu“ (135).

IV. INTEGRÁLNA EKOLÓGIA (137)

V centre encykliky stojí integrálna ekológia ako nová paradigma spravodlivosti, taká ekológia, „ktorá integruje špecifické miesto, ktoré má ľudská bytosť v tomto svete a jej vzťahy so skutočnosťou, ktorá ju obklopuje“ (15). Naozaj, nemôžeme „považovať prírodu za niečo, čo od nás oddelené, alebo len za istý rámec nášho života“ (139). To platí pre rôzne oblasti života: pre ekonomiku a politiku, pre rozličné kultúry, zvlášť pre tie najohrozenejšie, ba dokonca v každej chvíli nášho každodenného života.

Existuje spojitosť medzi problémami životného prostredia a problémami sociálnymi, či ľudskými, ktorá nesmie byť nikdy prerušená. „Analýza problémov životného prostredia je dnes neoddeliteľná od analýzy ľudských, rodinných, pracovných a mestských kontextov, ako aj od vzťahu každého jedného človeka k sebe samému“ (141); v dôsledku toho, „základnou vecou je hľadať integrálne riešenia, ktoré budú brať do úvahy interakcie medzi prirodzenými systémami a systémami sociálnymi.

Nejde o dve oddelené krízy – krízu životného prostredia a krízu sociálnu, ale o jednu a komplexnú krízu sociálno-ekologickú“ (139).

1. Environmentálna, ekonomická a sociálna ekológia (138-142)

2. Kultúrna ekológia (143-146)

3. Ekológia každodenného života (147-155)

4. Princíp spoločného dobra (156-158)

5. Spravodlivosť medzi generáciami (159-162)

1. Enviromentálna, ekonomická a sociálna ekológia: všetko je prepojené. Čas a priestor, fyzické chemické a biologické prvky planéty vytvárajú sieť, ktorú nebudeme môcť nikdy pochopiť. Fragmentárne a izolované poznatky musia byť integrované do širšej vízie, ktorá berie do úvahy „interakciu medzi ekosystémami a medzi rôznymi referenčnými sociálnymi svetmi“ (141) a zasahuje ak inštitucionálnu úroveň, pretože „zdravotná kondícia spoločenských inštitúcií prináša svoje dôsledky pre životné prostredie a pre kvalitu ľudského života“. (142).

2. Kultúrna ekológia: „ekológia vyžaduje aj starostlivosť o kultúrne bohatstvá ľudstva“ (143) v ich rozmanitosti a širšom význame. Je nevyhnutné integrovať perspektívu práv národov a kultúr s protagonistom miestnych sociálnych činiteľov, počnúc od vlastnej kultúry, s „osobitným zreteľom na aborigénske komunity“ (146).

3. Ekológia každodenného života: integrálna ekológia zasahuje aj do každodenného života, ktorému encyklika venuje osobitnú pozornosť, zvlášť pokiaľ ide o mestské prostredie. Ľudská bytosť má obrovskú schopnosť prispôbiť sa a „preto je treba obdivovať kreativitu a veľkodušnosť jednotlivých ľudí či skupín, ktoré sú schopné prevrátiť hranice životného prostredia [...] a snažiť sa nájsť miesto pre svoju existenciu uprostred neporiadku a nestálosti“ (148). Napriek tomu, opravdivý rozvoj predpokladá integrálne zlepšenie kvality ľudského života: verejných priestorov, ubytovania, dopravy, atď. (150-154). Ľudský rozmer ekológie zahŕňa aj „nevyhnutný vzťah života ľudskej bytosti a morálneho zákona vypísaného do ľudskej prirodzenosti“ (155). Aj „naše telo nás umiestňuje do priamemu vzťahu so životným prostredím a s ostatnými živými bytosťami. Prijatť vlastné telo ako Boží dar je nevyhnutné pre osvojenie si a prijatie celého sveta ako daru Otca a spoločného domova; naopak, logika panovania nad vlastným telom sa neraz mení na logiku krehkej vlády“ (155).

4. Princíp spoločného dobra: integrálna ekológia „je neoddeliteľná od vízie spoločného dobra“ (158); v súčasnom svete, v ktorom „dochádza k stretu medzi mnohými nerovnosťami, v ktorom je čoraz viac osôb, ktoré sú odsúvané nabok, pozbavené základných ľudských práv“, usilovať sa o spoločné dobro znamená zvoliť si také solidárne rozhodnutia, ktoré budú „uprednostňovať najslabších“ (158).

5. Spravodlivosť medzi generáciami: spoločné dobro sa týka aj budúcich generácií: „nemožno hovoriť o trvalo udržateľnom rozvoji bez solidarity medzi generáciami“

(159), pričom nemožno ani zabúdať na chudobných v súčasnosti, ktorým zostáva na tejto zemi málo času a ktorí nemôžu viac čakať.

V. NIEKTORÉ USMERNENIA PRE ORIENTÁCIU A ČINNOSŤ (163)

Táto kapitola sa zaoberá otázkou, čo môžeme a čo musíme urobiť. Nestačia analýzy: potrebujeme návrhy „v oblasti dialógu a činnosti, ktoré zahŕňajú jednak každého z nás, ako aj medzinárodnú politiku“ (15), ktoré by nám pomohli vymaniť sa zo špirály samozničenia (autodeštrukcie) do ktorého sa neustále ponárame“ (163). Pre pápeža Františka je nemysliteľné, aby sa k nastoľovaniu konkrétnych postupov pristupovalo ideologickým, povrchným alebo redukcionistickým spôsobom. Preto je nevyhnutný dialóg, pričom tento termín sa nachádza v každom podnápise kapitoly: „Existujú diskusie o otázkach týkajúcich sa životného prostredia, v ktorých je ťažké dosiahnuť konsenzus. [...] Cirkev si nenárokujú definovať vedecké otázky, ani nenahrádza politiku, ale [ja] vyzývam k čestnej a otvorenej debate, pretože osobitné potreby či ideológie nevedú k spoločnému dobru“ (188).

1. Dialóg o životnom prostredí v medzinárodnej politike (164-175)

2. Dialóg pre nové smery v štátnej a miestnej politike (176-181)

3. Dialóg a transparentnosť v rozhodovacích procesoch (182-188)

4. Politika a ekonomika v dialógu pre ľudskú plnosť (189-198)

5. Náboženstvá v dialógu s vedami (199-201)

1. Dialóg o životnom prostredí v medzinárodnej politike. „Vzájomná závislosť nás zaväzuje k tomu, aby sme mysleli na jeden svet, na náš spoločný projekt“ a navrhovali také riešenia, ktoré vychádzajú z globálnej perspektívy a nie iba z obrany záujmov niektorých krajín“ (164). Encyklika sa nebojí kriticky odsúdiť nedávne medzinárodné procesy: „V posledných rokoch svetoví vodcovia nedali odpoveď na očakávania týkajúce sa životného prostredia, pretože kvôli nedostatočnej politickej rozhodnosti nedospeli k skutočne dôležitým a účinným dohodám v oblasti globálneho životného prostredia“ (166). Naopak tak ako to pápeži viackrát zopakovali počnúc od encykliky *Pacem in terris*, potrebujeme účinné formy a nástroje globálnej *governance* (175): potrebujeme dohodu o spôsobe vládnutia (*governance*) pre celý rozsah takzvaných globálnych spoločných dobier“ (174).

2. Dialóg pre nové smery v štátnej a miestnej politike: na miestnej úrovni „sa môže zrodiť väčšia zodpovednosť, silné komunitárne cítenie, osobitná schopnosť byť veľkodušnejší pokiaľ ide o starostlivosť a kreativitu“ (179) o vlastnú zem. Politika a ekonomika potrebujú vyjsť z logiky krátkodobej účinnosti, sústredenej na zisk a na úspech u voličov v krátkodobom horizonte.

3. Dialóg a transparentnosť v rozhodovacích procesoch: Je nevyhnutné hodnotiť a analyzovať podniky z ekologického a sociálneho hľadiska, a to preto, aby neboli

zničené (poškodené) najviac znevýhodnené populácie (182-188). Je nevyhnutné umožniť, aby sa rozvíjali čestné a transparentné rozhodovacie procesy, aby sa dalo „rozlišovať“, aký druh politiky a iniciatív v oblasti podnikania bude viesť „k pravému integrálnemu rozvoju“ (185). Zvlášť skúmanie dopadu nového projektu na životné prostredie „vyžaduje transparentné politické procesy, podrobené dialógu, zatiaľ čo korupcia, ktorá utajuje pravý dopad nejakého projektu na životné prostredie výmenou za určité výhody, často prináša dvojznačné dohody, ktoré sa zbavujú povinnosti informovať a viesť hlbšiu diskusiu“ (182).

4. *Politika a ekonomika v dialógu pre ľudskú plnosť*: počnúc globálnou krízou, rozvíja sa nová ekonomika, ktorá venuje väčšiu pozornosť etickým princípom“ a [...] novej regulácii špekulatívnych finančných aktivít“ (189), a to aj preto, že „životné prostredie je jedným z dohier, ktoré trhové mechanizmy nie sú schopné adekvátne brániť alebo napomáhať.“ (190). Odlišný pohľad nám umožňuje uvedomiť si, že „spomalenie určitého rytmu výroby a konzumu môže vytvoriť priestor pre iný spôsob pokroku a rozvoja. Úsilie o trvalo udržateľné používanie prírodných zdrojov nie je zbytočné, ale je investíciou, ktorá môže priniesť ďalšie ekonomické pozitívne prínosy v strednodobom horizonte“ (191). Je potrebné radikálnejším spôsobom „predefinovať pokrok“ (194), a prepojiť ho so zlepšením skutočnej kvality života ľudí. Zároveň „nemožno ospravedlniť ekonomiku bez politiky“ (196), povelanú prevziať nový integrálny prístup.

5. *Náboženstvá v dialógu s vedami (199-201)*: empirické vedy nevysvetľujú život úplne a technické riešenia budú neúčinné „ak sa zabudne na veľké motivácie, ktoré umožňujú spolužitie, obetu, dobro“ (200), ktoré sa často vyjadrujú náboženským jazykom. V každom prípade je potrebné vyzvať veriacich, aby žili v súlade so svojou vierou, a aby ich činnosť nebola proti ich viere. Náboženstvá musia vstúpiť do „vzájomného dialógu, ktorý bude zameraný na starostlivosť o prírodu, o ochranu chudobných, o budovanie vzájomnej úcty a bratstva“ (201), pokiaľ dialóg medzi vedami pomôže prekonať izoláciu jednotlivých disciplín. „Rovnako nevyhnutný je otvorený a rešpektujúci dialóg medzi rôznymi ekologickými hnutiami“ (201). Cesta dialógu si vyžaduje trpezlivosť, askézu a veľkodušnosť.

VI. EKOLOGICKÁ VÝCHOVA A SPIRITUALITA (202)

Posledná kapitola smeruje k jadrú ekologického obrátenia, ku ktorému encyklika vyzýva. Korene kultúrnej krízy sú zapustené hlboko a nie je ľahké zmeniť zvyky a spôsoby správania. Výchova a formácia zostávajú hlavnými výzvami: „každá zmena potrebuje motiváciu a výchovnú cestu“ (15); týka sa to všetkých výchovných oblastí, v prvom rade „školy, rodiny, prostriedkov komunikácie, katechézy“ (213).

1. Dať dôraz na iný životný štýl (203-208)
2. Vychovávať ku zväzku ľudstva s prostredím (209-215)
3. Ekologické obrátenie (216-221)

4. Radosť a pokoj (222-227)
5. Občianska a politická láska (228-232)
6. Sviatosťné znaky a slávenie odpočinku (233-237)
7. Trojica a vzťah medzi stvoreniami (238-240)
8. Kráľovná celého stvorenstva (241-242)
9. Viac ako Slnko (243-246)

1. Dať dôraz na iný životný štýl: napriek praktickému relativizmu a konzumnej kultúre, „nie je všetko stratené, pretože ľudské bytosti, schopné degradovať až do extrému, sa môžu aj prekonať, môžu sa navrátiť k tomu, že si zvolia dobro a regeneráciu ponad akékoľvek psychologické a sociálne podmienenie, ktorým im je dané“ (205). Zmeny životných štýlov a konzumného spôsobu života má veľký potenciál vytvárať „tlak na tých, ktorí majú v rukách politickú, ekonomickú a spoločenskú moc“ (206): „Keď budeme schopní prekonať individualizmus, tak účinnejšie vytvoríme alternatívny životný štýl a relevantná zmena v spoločnosti sa stane možnou“ (208).

2. Vychovávať ku zväzku ľudstva s prostredím: nemožno podceňovať dôležitosť výchovných procesov zameraných na ekológiu, ktoré dokážu vzbudiť každodenné gestá a postoje, počnúc od zníženia konzumácie vody, cez separovaný zber odpadu až k „vypínaniu nepotrebného svetla“ (211).

3. Ekologické obrátenie: viera a kresťanská spiritualita ponúkajú hlboké motivácie pre „posilňovanie zápalu starať sa o svet“, nasledujúc vzor sv. Františka Assiského a vo vedomí, že individuálna zmena nestačí: „Na sociálne problémy sa odpovedá komunitnými sieťami“ (219). Ekologické obrátenie zahŕňa vdáčnosť i nezištnosť a rozvíja kreativnosť a entuziazmus (220).

4. Radosť a pokoj: opäť je tu prevzaté smerovanie, predložené v apoštolskej exhortácii *Evangelii gaudium*: „Striedmosť prežívaná slobodne a vedome, je oslobodzujúca“ (223), rovnako „Šťastie si vyžaduje, aby sme dokázali obmedziť niektoré nevyhnutné potreby, ktoré nás máme, aby sme sa stali disponovaní pre mnohoraké možnosti, ktoré ponúka život“ (223). „Výrazom tohto postoja je aj chvíľkové zastavenie na poďakovanie Bohu pred a po jedle“ (227).

5. Občianska a politická láska: „Integrálna ekológia sa uskutočňuje aj cez jednoduché každodenné gestá, cez ktoré rozlamujeme logiku násilia, zneužívania, egoizmu“ (230), podobne ako existuje občiansky a politický rozmer lásky: „Láska k spoločnosti a úsilie o spoločné dobro sú eminentnou formou lásky (charitas)“ (231). V spoločnosti sa rozvíjajú početné združenia, ktoré sa zasadzujú v prospech spoločného dobra tým, že udržiavajú prírodné a mestské prostredie.

6. *Sviatosťné znaky a slávenie odpočinku*: Boha nestretávame len v intimite, ale aj v kontemplácii stvorenia, ktoré je znakom jeho tajomstva. Sviatosť ukazuje privilegovaným spôsobom, ako bola príroda pozdvihnutá Bohom. Kresťanstvo neodmieta hmotu a telesnosť, ale plne ich oceňuje. Zvlášť Eucharistia „zjednocuje nebo a zem, objíma a preniká všetko stvorenie [...] Preto je Eucharistia aj zdrojom svetla a motivácie pre našu starostlivosť o životné prostredie a vedie nás k tomu, aby sme boli strážcami všetkého stvorenia“ (236).

7. *Trojica a vzťah medzi stvoreniami*. „Veriť v jediného Boha, ktorý je trojičným spoločenstvom, privádza kresťanov k zamysleniu sa nad tým, že celá skutočnosť obsahuje v sebe trojičné stopy“ (239). Aj ľudská osoba je povoláná, aby si osvojila trojičný dynamizmus, aby vyšla do seba „a žila v spoločenstve s Bohom, s inými a so všetkými stvoreniami“ (240).

8. *Kráľovná celého stvorenia*: Mária, ktorá sa starala o Ježiša, teraz žije spolu s Ním a je Matkou a Kráľovnou všetkého stvorenia: „všetky stvorenia ospevujú jeho nádheru“ (241). Po jej boku stojí Jozef, ktorý bol podľa evanjelia muž spravodlivý a pracovitý, naplnený a bohatý na nehu. Od obidvoch sa môžeme učiť a inšpirovať, ako chrániť svet, ktorý nám Boh zveril.

9. *Viac ako Slnko*. Napokon sa nachádzame zoči-voči nekonečnej Božej nádhere: „Večný život bude zázračným zdieľaním, kde každé stvorenie, premenené a žiariace, zaujme svoje miesto a bude mať čo ponúknuť chudobným, ktorí budú definitívne oslobodení“ (243). Naše zápasy a starosti nás neoberú o radosť nádeje, pretože „V srdci tohto sveta zostane vždy prítomný Pán života, ktorý nás veľmi miluje“ (245) a jeho láska nás pobáda hľadať vždy nové cesty. *Laudato si'* (Buď pochválený).

OBSAH

Buď pochválený, môj Pane (1-2)

Nič na tomto svete nám nie je ľahostajné (3-6)

Spojení rovnakou starosťou (7-9)

Sv. František Assiský (10-12)

Moja výzva (13-16)

1. kapitola: Čo sa odohráva v našom dome (17-61)

1. Znečisťovanie a klimatické zmeny

Znečisťovanie, odpad a kultúra vyradovania

Podnebie ako spoločné dobro

2. Otázka vody

3. Strata biodiverzity

4. Zhoršovanie kvality ľudského života a spoločenský úpadok

5. Globálna nerovnosť

6. Slabé reakcie

7. Rozličnosť názorov

2. kapitola: Evanjelium stvorenia (62-100)

1. Svetlo, ktoré ponúka viera

2. Múdrosť biblických rozprávání

3. Tajomstvo vesmíru

4. Posolstvo každého stvorenia v súlade s celkom stvorenstva

5. Univerzálne spoločenstvo

6. Spoločné určenie dobier

7. Ježišov pohľad

3. kapitola: Ľudský koreň ekologickej krízy (101-136)

1. Technológia: kreativita a moc

2. Globalizácie technokratickej paradigmy

3. Krízy a dôsledky moderného antropocentrizmu

Praktický relativizmus

Nutnosť brániť prácu

Biologická inovácia na základe výskumu

4. kapitola: Integrálna ekológia (137-162)

1. Environmentálna, ekonomická a sociálna ekológia

2. Kultúrna ekológia

3. Ekológia každodenného života

4. Princíp spoločného dobra

5. Spravodlivosť medzi generáciami

5. kapitola: Niektoré orientačné a akčné línie (163-201)

1. Dialóg o životnom prostredí v medzinárodnej politike
2. Dialóg pre nové smery v štátnej a lokálnej politike
3. Dialóg a transparentnosť v rozhodovacích procesoch
4. Politika a ekonomika v dialógu pre ľudskú plnosť
5. Náboženstvá v dialógu s vedami

6. kapitola: Ekologická výchova a spiritualita (202-246)

1. Dať dôraz na iný životný štýl
2. Vychovávať ku zväzku ľudstva s prostredím
3. Ekologické obrátenie
4. Radosť a pokoj
5. Občianska a politická láska
6. Sviatosťné znaky a slávenie odpočinku
7. Trojica a vzťah medzi stvoreniami
8. Kráľovná celého stvorenstva
9. Viac ako Slnko

Modlitba za našu Zem

Modlitba kresťanov v spojení so stvorením